

УДК 343.1

DOI 10.33244/2617-4154.4(17).2024.234-244

Л. В. Омельчук,*канд. юрид. наук, доцент,**доцент кафедри кримінального права та процесу**e-mail: o.l.v.0328@gmail.com***ORCID ID 0009-0002-4413-0272;****З. Н. Гулієва,***здобувач другого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ПБ-21-4,**Державний податковий університет**e-mail: zemfira.hulieva.@gmail.com***ORCID ID 0009-0009-2617-4766**

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

У статті досліджується право на правову допомогу, яке є ключовим елементом права на справедливий суд у кримінальних справах, пов'язаних з воєнними злочинами. Наголошується на важливості цього права для підозрюваних та потерпілих, адже його реалізація впливає на дотримання справедливості в умовах воєнних конфліктів. Метою дослідження є аналіз правових механізмів забезпечення права на правову допомогу для підозрюваних та потерпілих, вивчення їх практичної реалізації та визначення засобів покращення цієї допомоги в контексті воєнних злочинів.

Для досягнення поставленої мети були використані методи правового аналізу, порівняльного дослідження, а також аналіз практики правозастосування.

Проаналізовано існуючі правові механізми забезпечення права на правову допомогу для обох категорій учасників кримінальних проваджень. Розкрито особливості правових норми та практики їх правозастосування, що регулюють доступ до правової допомоги для потерпілих від воєнних злочинів, а також для осіб, що підозрюються / обвинувачуються у їх вчиненні. Порівнюються підходи до забезпечення прав і гарантій для кожної з цих категорій, а також вивчається ефективність їх фактичної реалізації. У роботі визначено, що існуючі правові механізми не завжди ефективні. Особливо виокремлено труднощі, пов'язані з доступом до правосуддя та забезпеченням неупередженості. Права потерпілих на кваліфіковану юридичну допомогу часто не реалізуються належно, а підозрювані стикаються з проблемами в захисті своїх прав.

Важливість спеціалізації у правових, судових та правоохоронних інституціях для розслідування воєнних злочинів підкреслює необхідність підвищення якості правової допомоги. Конкретними пропозиціями авторів є: 1) ввести спеціалізовану підготовку для адвокатів і суддів у сфері міжнародного гуманітарного права; 2) забезпечити

доступ до незалежної правової допомоги для всіх жертв воєнних злочинів; 3) розробити ефективні механізми захисту свідків; 4) проводити інформаційні кампанії для підвищення обізнаності громадян про їхні права.

Ключові слова: *правова допомога, кримінальні провадження, воєнні злочини, підозрюваний, потерпілий, адвокат, міжнародні стандарти.*

Метою статті є розкрити стан нормативно-правового регулювання та практики реалізації права на правову допомогу в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів для виявлення прогалин у забезпеченні цього права, а також здійснення оцінки відповідності національного законодавства міжнародним стандартам, що загалом дасть змогу запропонувати рекомендації для покращення доступу до правової допомоги як потерпілим від воєнних злочинів, так і особам, підозрюваним / обвинувачуваним у їх вчиненні.

Постановка проблеми. У сучасному світі з огляду на зростання кількості міжнародних конфліктів та збройної агресії питання захисту прав людини набуває особливого значення. Однією з ключових гарантій справедливого судочинства є право на правову допомогу, зокрема в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. Рівень забезпечення державою права підозрюваних / обвинувачених у вчиненні воєнних злочинів на правову допомогу демонструє цивілізованій світовій спільноті здатність України гуманно та законно поводитися із представниками армії країни-окупанта, що сприяє вибудовуванню міцної проукраїнської коаліції, яка допомагає боронитися від агресора. Поряд із цим ефективність і здатність національних інституцій забезпечити для потерпілих право на кваліфіковану правову допомогу демонструє рівень правової української держави, яка вживає належних заходів для захисту своїх громадян та їх прав від дій представників держави-окупанта на суверенній українській території. Отже, дослідження права на правову допомогу в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів є актуальним та необхідним для забезпечення справедливого судочинства, захисту прав підозрюваних / обвинувачених і потерпілих у таких провадженнях та дотримання міжнародних правових стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню права на правову допомогу в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів присвячена значна кількість наукових статей та напрацювань правників. Варто виділити таких науковців, як О. Саленко, Т. Веремій, Ю. Бобров, М. Гнатівський, Т. Короткий, І. Жаровська, Я. Шевчук, О. Яновська тощо. Проте в умовах тривалої адаптації системи кримінальної юстиції України до викликів під час здійснення правосуддя в умовах воєнного стану обрана проблема не втрачає своєї актуальності та перспективності для наукових досліджень з метою напрацювання напрямів удосконалення правозастосування.

Виклад основного матеріалу. Україна як правова та демократична держава активно реалізує конвенційне право на справедливий суд, зокрема в контексті здійснення справедливого судового розгляду кримінальних проваджень щодо таких тяжких злочинів, як воєнні. Враховуючи увагу міжнародної спільноти, у таких провадженнях особливо актуальною є потреба дотримуватися правових процедур і гарантій прав та свобод

учасників провадження, зокрема, забезпечення права на правову допомогу відповідно до міжнародних стандартів.

Ст. 59 Конституції України проголошує право кожного на правничу допомогу та вільний вибір захисника своїх прав, а ст. 63 Конституції України закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного [1]. У ст. 20 КПК України, що розкриває зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження, закріплено право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке полягає в наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України. Відповідно до положень ст. 48 КПК України захисник може в будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі в кримінальному провадженні [2].

Одночасно відповідно до ст. 56 КПК України потерпілий має право мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг. У ст. 58 КПК України, керуючись принципами змагальності та права на кваліфіковану правову допомогу, законодавець закріпив право на здійснення предствництва потерпілого у кримінальному провадженні. Саме адвокат може надавати кваліфіковану правову допомогу потерпілому, що зі свого боку сприяє більш ефективному здійсненню правосуддя та гарантує потерпілим захист їхніх прав.

Українське законодавство не визначає спеціальної, відмінної від загальної передбаченої КПК України, процедури для отримання статусу потерпілого цивільною особою внаслідок збройної агресії рф і не визначає чіткого переліку осіб, відповідальних за прийняття рішень та виконання своїх обов'язків у цьому контексті. З плином часу зникають докази, тому, доки не розроблено та не ухвалено чітких та ефективних алгоритмів на національному та міжнародному рівнях, потерпілим від збройної агресії рф, залишається тільки користуватися наявними засобами та звертатися за захистом до наявних інституцій [3].

Один з таких інструментів – це кримінальне провадження. Однією зі статей, яка передбачає відповідальність за воєнні злочини в кримінальній юстиції, є стаття 438 Кримінального кодексу України [4]. Однак ця стаття не містить детального переліку воєнних злочинів, а лише посилається на норми міжнародного права та договорів. Важливо зазначити, що воєнні злочини, так само як і катування (згідно зі статтею 127 КК України), не мають строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, на відміну від інших кримінальних правопорушень. Тому, незважаючи на період, який пройшов від вчинення щодо особи злочину, для отримання статусу потерпілого внаслідок воєнних злочинів рф в Україні можна подати заяву про кримінальне правопорушення та заяву про визнання потерпілим. Після отримання цього статусу потерпілим доведеться зіткнутися з проблемами збору доказів та проведення досудового розслідування [5].

Як свідчить практика досудових проваджень, на цьому етапі потрібно самостійно підготувати та подати клопотання про допити свідків та призначення експертиз, бути на зв'язку із правоохоронними органами, сприяючи розслідуванню. Проте потерпілі стикаються з проблемами ефективності розслідування та захисту їх прав, оскільки кількість таких злочинів величезна, а кадрове забезпечення слідчих підрозділів у правоохоронній системі обмежене.

Також викликом досі залишаються питання, пов'язані зі встановленням та допитом потерпілих і свідків, що перебувають за кордоном, а також з їхньою комунікацією [6, с. 155]. Наприклад, коли люди змушені були терміново залишити свої домівки під час активних бойових дій або виїхати з окупованих територій за кордон і не мали можливості бути допитаними національними правоохоронними органами. У таких випадках іноді єдиним рішенням є звернення до недержавних інституцій, які займаються питаннями постраждалих від збройної агресії РФ і функціонують як в Україні, так і за кордоном. Ці недержавні організації можуть співпрацювати за кордоном з місцевою поліцією, яка має право допитувати їх у рамках кримінального процесу та міжнародного кримінального співробітництва і передавати відповідну інформацію національним правоохоронним органам. Також можливий допит потерпілих, які перебувають за межами України, через відеоконференції за допомогою спеціальних програм.

У перші місяці повномасштабного вторгнення на територію України деякі жителі окупованих областей або областей з активними бойовими діями були допитані слідчими або прокурорами в прикордонних областях, проте, перебуваючи в стані стресу, вони не завжди можуть згадати деталі допиту. Ці люди можуть уже повернутися до нормального життя, мати тимчасовий захист в іншій країні або повернутися до України, бути готовими до співпраці з правоохоронними органами. Такі особи можуть звернутися до адвоката через тижні або місяці після подій, щоб отримати консультацію щодо своїх прав та можливостей захисту. Пошук потрібного кримінального провадження може зайняти час, проте це важливі кроки для надання ефективної правової допомоги потерпілим у воєнних злочинах.

Сьогодні адвокати стикаються із ситуаціями, коли люди звертаються до них із своїми історіями жаклих втрат та горя під час активних бойових дій або окупації, але ці люди нічого не роблять юридично для захисту та відновлення своїх прав через незрозуміння важливості [7, с. 109]. Хоча в суспільстві обговорюється притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини та захист прав потерпілих, ці розмови відбуваються переважно серед правничої спільноти й активної частини громадського сектору.

Існують недержавні та міжнародні організації, які безкоштовно надають правову допомогу потерпілим від збройної агресії РФ, але їхні ресурси обмежені у зв'язку із значною кількістю постраждалих. Однією з таких організацій є Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), який може допомагати в забезпеченні гуманітарної допомоги та захисті прав людей у зоні конфлікту. Також можна звернутися до правозахисних організацій, які працюють у зоні конфлікту, таких як Human Rights Watch чи Amnesty International, хоча їхні послуги можуть бути обмеженими або не завжди доступними для всіх потерпілих.

Також свідченням недостатньої інформованості громадян є мала кількість звернень потерпілих за професійною правовою допомогою, на яку вони мають право за законодавством. Недооцінювати можливості отримання такої допомоги від адвокатів не варто, оскільки невикористання цієї допомоги може призвести до втрати статусу потерпілого та ускладнення збору доказів і проведення інших необхідних заходів у рамках кримінального провадження.

Водночас російські військовополонені, які вчинили воєнні злочини та перебувають під обвинуваченням у кримінальних справах, користуються певними привілеями, що передбачені міжнародним гуманітарним правом [8, с. 124]. Вони також мають додаткові права та гарантії, які надаються національним законодавством [9] та Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод [10].

Наразі очевидно, що обвинувачені в кримінальних провадженнях військові з РФ мають більше процесуальних гарантій, ніж самі постраждалі від їхніх дій. Це через те, що перші користуються правами, які гарантовані кримінальним процесуальним законодавством України [11], міжнародним правом [12] та міжнародним гуманітарним правом [13, с. 21]. Для прикладу, згідно зі ст. 201-1 КПК України прокурор має право звернутися в порядку, передбаченому статтями 184 та 132 цього Кодексу, до слідчого судді, суду з клопотанням про скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого [2]. Крім того, в разі засудження такі особи можуть бути обміняні як військовополонені. Це вбачається зі статті 84-1 Кримінального кодексу України, що передбачає звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого [4].

Прикладом застосування такої норми права є винесена ухвала Миколаївським районним судом Львівської області від 23.05.2023 у справі № 447/1512/23, згідно з якою засудженого 13.03.2023 Шевченківським районним судом м. Києва за ч. 2 ст. 111 КК України до 15 років позбавлення волі з конфіскацією всього майна, що є його особистою власністю, було звільнено від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого [14].

Міжнародне право вимагає від будь-якої держави, а не тільки держави-учасниці конфлікту, переслідувати та притягати до відповідальності воєнних злочинців. Військовополонені, які засуджені за вчинення воєнних злочинів та які відбувають покарання на території України, можуть бути обміняні, якщо держава-агресор виконає вирок стосовно них. З 1 січня 1996 року Україна та з 12 січня 2007 року російська федерація є країнами-учасницями Конвенції про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 року (ETS № 112) [15]. Так, обмін засуджених осіб до покарання за вчинення міжнародних злочинів повинен супроводжуватися вирішенням питання про їх передачу РФ у порядку, передбаченому вищевказаною Конвенцією та отриманням відповідних гарантій від держави-агресора про продовження виконання вироку на її території. Проте звільнення через обмін засуджених військовополонених ускладнює подальше кримінальне переслідування, оскільки їхня подальша відповідальність є малоімовірною.

Варто зауважити, що доступ до правової допомоги в конфліктних та постконфліктних зонах стикається з рядом викликів, які ускладнюють забезпечення справедливого судового процесу та захисту прав людини [16, с. 452]: 1) у зонах конфліктів та постконфліктних зонах часто панує небезпека для адвокатів, суддів та інших правозахисників, що може обмежувати їхню можливість надавати правову допомогу; 2) воєнні дії часто призводять до руйнування інфраструктури, охоплюючи судові приміщення та офіси адвокатів, що робить надання правової допомоги складним; 3) багато людей у конфліктних та постконфліктних зонах опиняються у скрутному фінансовому становищі, що робить надання адвокатських послуг недосяжним; 4) у багатьох зонах може бути відчутний дефіцит кваліфікованих адвокатів та інших правозахисників, що ускладнює забезпечення ефективного правового захисту; 5) після завершення конфлікту може виникнути нестабільність у системі правосуддя, що може ускладнювати процеси судочинства та надання правової допомоги; 6) у деяких зонах може існувати розбіжність між культурними та мовними контекстами, що може ускладнювати комунікацію між адвокатами та клієнтами; 7) багато людей, які пережили конфлікт, можуть страждати від психологічних і соціальних проблем, що робить надання правової допомоги ще більш складним.

Міжнародні організації, як-от ООН, Міжнародний Комітет Червоного Хреста та інші, можуть надавати фінансову підтримку для розвитку системи правосуддя, охоплюючи надання правової допомоги у справах про воєнні злочини, експертну підтримку й навчання адвокатів, суддів та інших учасників правового процесу, щоб підвищити їхні навички в розгляді справ про воєнні злочини, виконувати функцію нагляду за судовими процесами у справах про воєнні злочини й допомагати у забезпеченні дотримання міжнародних стандартів справедливого судочинства, підтримку жертвам воєнних злочинів, охоплюючи правову допомогу та психологічну підтримку, використовувати свій політичний вплив для забезпечення проведення справедливих судових процесів у справах про воєнні злочини, проводити інформаційні кампанії та освітні заходи для збільшення обізнаності суспільства про важливість правової допомоги у справах про воєнні злочини й права людини загалом [17, с. 152]. Ці заходи сприяють забезпеченню справедливості та реалізації прав людини в конфліктних та постконфліктних зонах.

Розвиток системи правничої допомоги в кримінальних провадженнях, пов'язаних з воєнними злочинами, важливий для забезпечення справедливого кримінального провадження, додержання прав людини і міжнародного гуманітарного права та має відбуватися в таких напрямках: 1) посилення доступу до правової допомоги, що полягає в забезпеченні доступу до кваліфікованих адвокатів для підозрюваних та обвинувачених у воєнних злочинах, що є важливим аспектом, яке включає надання безкоштовної або субсидованої правової допомоги для тих, хто не може собі це дозволити; 2) підвищення кваліфікації правових працівників, тобто надання адвокатам спеціалізованої підготовки з питань міжнародного гуманітарного права та прав людини дозволить їм краще розуміти складні аспекти справ, пов'язаних з воєнними злочинами; 3) покращення міжнародного співробітництва у випадках воєнних злочинів зазвичай охоплює перетин міжнародних кордонів, тому важливо покращити співробітництво між країнами в

розслідуванні, переслідуванні та судовому розгляді цих справ; 4) створення спеціалізованих судів або передбачення спеціалізації суддів, які займаються виключно справами про воєнні злочини, може забезпечити ефективніший розгляд таких справ і забезпечити високу якість юстиції; 5) забезпечення захисту свідків і жертв, яке враховує потреби свідків та жертв воєнних злочинів і забезпечення їх захисту, що є важливим аспектом системи правової допомоги. Воно охоплює конфіденційність, підтримку та захист від помсти або тиску; 6) міжнародне співробітництво в розслідуванні та переслідуванні воєнних злочинів повинно мати пріоритет, оскільки воєнні злочини порушують міжнародне право й становлять загрозу стабільності та безпеці світового співтовариства [18].

Висновки. Відшкодування завданих постраждалим від збройної агресії збитків неможливо без адекватного визначення фактів вчинення воєнних злочинів військовими РФ та притягнення винних до кримінальної відповідальності. Вважаємо, що варто узагальнити можливі напрями поліпшення системи правової допомоги у провадженнях щодо воєнних злочинів в умовах російської агресії в Україні, що може бути досягнуто через впровадження таких заходів: 1) спеціалізація в судових, правоохоронних та правозахисних інституціях, оскільки розслідування та розгляд проваджень про воєнні злочини потребує спеціалізованих знань і навичок; 2) підвищення кваліфікації правників через забезпечення адвокатам, прокурорам та суддям спеціалізованої підготовки з питань міжнародного гуманітарного права та прав людини, що допоможе поліпшити якість судочинства у відповідній категорії проваджень; 3) забезпечення доступу до якісної та незалежної правової допомоги для всіх осіб, які стали жертвами воєнних злочинів; 4) захист свідків і потерпілих через дієві механізми захисту свідків та потерпілих від тиску й помсти з боку винних у вчиненні воєнних злочинів; 5) інтенсифікація публічної інформаційної кампанії про права потерпілих в умовах воєнних дій або збройних конфліктів та про можливості отримання правової допомоги, що розширить коло обізнаних громадян і підвищить доступність до системи правової допомоги.

Отже, вдосконалення системи правової допомоги у провадженнях щодо воєнних злочинів в умовах російської агресії в Україні вимагає комплексного підходу та плідної співпраці між правоохоронними, правозахисними та судовими органами України, міжнародними партнерами та громадськістю, метою якої має бути забезпечення справедливого судового розгляду й досягнення завдань кримінального провадження як у частині відновлення прав потерпілих, так і в частині притягнення обвинувачених до кримінальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n696>
3. Саленко О. Право на правову допомогу у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів: проміжні висновки моніторингу / Асоціація правників України. 2024. 9 квітня. URL : <https://uba.ua/ukr/news/pravo-na-pravovu-dopomogu-u-krimnalnikh-provadzhennjakh-shhodo-vonnikh-zlochinv-promzhn-visnovki-montoringu>

Омельчук Л. В., Гулієва З. Н. Реалізація права на правову допомогу в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів в Україні

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Веремій Т. Правова допомога на деокупованих територіях: з якими проблемами стикаються мешканці? / Українська Гельсінська спілка з прав людини. 2023. 23 лютого. URL : <https://www.helsinki.org.ua/articles/pravova-dopomoha-na-deokupovanykh-terytoriiakh-z-iaakumu-problemamy-stykaiutsia-meshkantsi/>
6. Бобров Ю. О. Зарубіжний досвід побудови і діяльності військових судів: можливості та перспективи його впровадження в Україні. *Публічне право*. 2018. № 2 (30). С. 155–156.
7. Яновська О. Г. Правова та соціальна природа адвокатської професії. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 108–113.
8. Міжнародне гуманітарне право : посібник для юриста / за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини ; Фенікс, 2016–2017. 145 с.
9. Про затвердження Порядку тримання військовополонених : постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-п#Text>
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
11. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Х. : Одіссей, 2013. 1104 с.
12. Гнатівський М., Короткий Т. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві / Юридична газета online. 2022. 18 квітня. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochiv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html>
13. Жаровська І., Шевчук Я. Правове регулювання статусу військовополонених відповідно до норм міжнародного гуманітарного права: історична та сучасна ретроспектива. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 4 (40). С. 20–27.
14. Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області від 23.05.2023. Справа № 447/1512/23. URL : <https://reestr.court.gov.ua/Review/111039957>
15. Конвенція про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025#Text
16. Мельниченко Н. О. Міжнародно-правове забезпечення постконфліктного врегулювання (на прикладі практики ООН). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія *Право*. 2021. Вип. 69. С. 451–455.
17. Драгоненко А. О. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Наукові записки*. Серія: *Право*. 2022. № 12. С. 151–157.
18. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів іноземних держав стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України : постанова Верховної Ради України від 7 жовтня 2022 р. № 2663-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20>

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996 No. 254k/96-BP. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Criminal Procedure Code of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n696>
3. Salenko O. Pravo na pravovu dopomohu u kryminal'nykh provadzhennyakh shchodo voyennykh zlochyniv: promizhni vysnovky monitorynhu [The right to legal assistance in criminal proceedings regarding war crimes: interim conclusions of monitoring] / Asotsiatsiya pravnykiv Ukrayiny. 2024. URL : <https://uba.ua/ukr/news/pravo-na-pravovu-dopomogu-u-kriminalnikh-provadhennjakh-shhodo-vonnikh-zlochinv-promzhn-visnovki-montoringu>
4. Criminal Code of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2617>
5. Veremiy T. Pravova dopomoha na deokupovanykh terytoriyakh: z yakymy problemamy stykayut'sya meshkantsi? [Legal aid in the de-occupied territories: what problems do residents face?] / Ukrayins'ka Hel'sins'ka spilka z prav lyudyny. 2023. URL : <https://www.helsinki.org.ua/articles/pravova-dopomoha-na-deokupovanykh-terytoriiakh-z-iakymy-problemamy-stykaiutsia-meshkantsi/>
6. Bobrov Yu. O. Zarubizhnyy dosvid pobudovy i diyal'nosti viys'kovykh sudiv: mozhlyvosti ta perspektyvy yoho vprovadzhennya v Ukraini [Foreign experience of construction and operation of military courts: possibilities and prospects of its implementation in Ukraine]. *Publichne pravo*. 2018. Vol. 2(30). P. 155–156.
7. Yanovs'ka O. H. Pravova ta sotsial'na pryroda advokat-s'koyi profesiyi [Legal and social nature of the legal profession]. *Visnyk kryminal'noho sudochynstva*. 2015. Vol. 2. P. 108–113.
8. Mizhnarodne humanitarne pravo : posibnyk dlya yurysta [International Humanitarian Law: A Guide for Lawyers]. Kyiv-Odesa : Ukrainian Helsinki Union for Human Rights ; Phoenix, 2016–2017. 145 p.
9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on approval of the Procedure for Detention of Prisoners of War dated April 5, 2022 No. 413. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-п#Text>
10. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
11. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny. Naukovo-praktychnyy komentar (2013) [Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and practical commentary]. 1104 p.
12. Hnatovs'kyy M., Korotkyy T. Vyznachennya voyennykh zlochyniv u mizhnarodnomu kryminal'nomu pravi [Definition of war crimes in international criminal law] / Yurydychna hazeta online. 2022. URL : <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochinv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html>
13. Zharovs'ka I., Shevchuk Ya. Pravove rehulyuvannya statusu viys'kovopolonenykh vidpovidno do norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava: istorychna ta suchasna retrospektyva [Legal regulation of the status of prisoners of war in accordance with the norms of

Омельчук Л. В., Гулієва З. Н. Реалізація права на правову допомогу в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів в Україні

international humanitarian law: historical and modern retrospective]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika»*. 2023. Vol. 4 (40). P. 20–27.

14. Decision of the Mykolaiv District Court of the Lviv Region dated May 23, 2023. Case No. 447/1512/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111039957>

15. Convention on the Transfer of Sentenced Persons of March 21, 1983. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025#Text

16. Mel'nychenko N. O. Mizhnarodno-pravove zabezpechennya postkonfliktnoho vrehulyuvannya (na prykladi praktyky OON) [International legal provision of post-conflict settlement (on the example of UN practice)]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*. 2021. Vol. 69. P. 451–455.

17. Drahonenko A. O. Ponyattya ta oznaky voyennykh zlochyniv u mizhnarodnomu kryminal'nomu pravi [Concepts and signs of war crimes in international criminal law]. *Naukovi zapysky*. 2022. Vol. 12. P. 151–157.

18. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on the Appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to the United Nations, the European Parliament, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the NATO Parliamentary Assembly, the OSCE Parliamentary Assembly, the GUAM Parliamentary Assembly, and national parliaments of foreign countries regarding the creation of a special international tribunal regarding the crime of aggression against Ukraine : dated October 7, 2022, No. 2663-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20>

L. V. OMELCHUK, Z. N. HULIEVA. IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS REGARDING WAR CRIMES IN UKRAINE

The article explores the right to legal aid, which is a key element of the right to a fair trial in criminal cases related to war crimes. The importance of this right for suspects and victims is emphasized, because its implementation affects the observance of justice in the conditions of military conflicts. The purpose of the study is to analyze the legal mechanisms for ensuring the right to legal assistance for suspects and victims, to study their practical implementation and to determine ways to improve this assistance in the context of war crimes.

To achieve the goal, the methods of legal analysis, comparative research, and the analysis of law enforcement practice were used.

The existing legal mechanisms for ensuring the right to legal assistance for both categories of participants in criminal proceedings are analyzed. The peculiarities of legal norms and their law enforcement practices, which regulate access to legal aid for victims of war crimes, as well as for persons suspected/accused of committing them, are disclosed. Approaches to ensuring rights and guarantees for each of these categories are compared, and the effectiveness of their actual implementation is also studied. The work determined that the existing legal mechanisms are not always effective. Difficulties related to access to justice and ensuring impartiality are especially highlighted. Victims' rights to qualified legal assistance are often not properly implemented and suspects face problems in protecting their rights.

The importance of specialization in legal, judicial and law enforcement institutions for the investigation of war crimes emphasizes the need to improve the quality of legal aid. The specific proposals of the authors are: 1) To introduce specialized training for lawyers and judges in the field of international humanitarian law; 2) Ensure access to independent legal aid for all victims of war crimes; 3) Develop effective witness protection mechanisms; 4) Conduct information campaigns to raise citizens' awareness of their rights.

Key words: *legal aid, criminal proceedings, war crimes, sponsors, victim, lawyer, international standards.*

Стаття надійшла до редколегії 7 жовтня 2024 року